

חורי רשות היחיד והרבים

שימוש בקיצון כמקרה בוחן לחלוקת הרשויות / רועי בן סימון

- ❖ פתיחה
- ❖ מחלוקת אביי ורבא
- ❖ הבדלים בהגדרה בין רה"ר ורה"י
- ❖ שימוש רבים – שיטת התוספות
- ❖ הילוך רבים – שיטת הרשב"א
- ❖ רשות מופקרת – הרמב"ם
- ❖ סיכום

פתיחה

מסכת שבת פותחת צהר למרחבים שונים בעולם, מרחבים פרטיים, מרחבים ציבוריים ומרחבים החולקים את המאפיינים השונים גם יחד. במאמר זה נבקש לבחון את היחס בין רשות הרבים ורשות היחיד בעזרת מקרה קצה המופיע בגמרא. מקרה זה נמצא בגמרא בשבת, המביאה מחלוקת בין רבא ואביי בדין 'חורי רה"ר ורה"י'. נפתח בהצגת המחלוקת בדין זה, ונבאר את הדעות השונות לאור ההבנות השונות ברשויות בשבת ובמהותן, ומתוך כך נגיע להבנת היחסים בין הרשויות השונות.

מחלוקת אביי ורבא

הגמרא בשבת מביאה מחלוקת בדין 'חורי רה"י ורה"ר':

אמר אביי: ואם חקק בו ארבעה על ארבעה והשלימו לעשרה - מותר לטלטל בכלו. מאי טעמא - הוי חורי רשות היחיד, וחורי רשות היחיד כרשות היחיד דמו. דאיתמר, חורי רשות היחיד - כרשות היחיד דמו. חורי רשות הרבים, אביי אומר: כרשות הרבים דמו, רבא אומר: לאו כרשות

הרבים דמו. אמר ליה רבא לאביי: לדידך דאמרת חורי רשות הרבים כרשות הרבים דמו, מאי שנא מהא דכי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: לא נצרכה אלא לקרן זוית הסמוכה לרשות הרבים, ותיהוי כחורי רשות הרבים! - התם לא ניחא תשמישתיה, הכא - ניחא תשמישתיה (שבת ז ע"ב).

הדיון בגמרא עוסק במקומות שלכאורה אינם הרשות עצמה, אלא נמצאים בשולי הרשות, נספחים אליה. השאלה היא האם מקומות אלה נחשבים חלק מהרשות או לא. הגמרא פותחת בקביעה שלכולי עלמא חורי רה"י הרי הם כרה"י, ולעומת זו ישנה מחלוקת בין אביי לרבא לגבי חורי רה"ר. אביי אומר שהחורים נכללים ברה"ר, ולעומתו רבא סובר שהם אינם נכללים ברשות. רבא מקשה על סברת אביי מ'קרן זוית' שאינה כלולה ברה"ר. קושיית רבא לאביי נוגעת לגמרא בדף ז ע"א, שם הגמרא מבארת את הברייתא המונה את ארבע הרשויות; בביאור הרשות הנקראת כרמלית, הגמרא מביאה בשם רבי יוחנן שהברייתא מלמדת אותנו בכך על מקרה של קרן זוית¹ הסמוכה לרה"ר: "דאף על גב דזימנין דדחקי ביה רבין ועיילי לגויה, פין דלא ניחא תשמישתיה, פי כרמלית דמי" (שם). לפי הסברו של רבי יוחנן, נראה שאמנם מקום זה היה צריך להיות חלק מרה"ר, מכיוון שלעיתים הרבים נאלצים לעבור שם, אולם מכיוון שהשימוש בו אינו נח, הוא נחשב ככרמלית.

אביי מבאר את דעתו בכך ש"התם לא ניחא תשמישתיה הכא ניחא תשמישתיה". כלומר, לדעת אביי אין חילוק בין חורי רה"י לרה"ר, ובשני המקרים החורים נחשבים כרשות עצמה. הסיבה לכך היא שחורי רה"ר אינם נוחים לשימוש, לא "ניחא תשמישתיה", לכן הם נחשבים לדעת אביי כרשות בפני עצמה. לעומת זאת, לדעת רבא יש שוני בדיון החורים ברשויות. בביאור המחלוקת בין אביי לרבא נציע מספר אפשרויות, ונבאר כל אחת מהן לאור ההבנה מהי הגדרת רה"ר ורה"י.

¹ תיאור המציאות של 'קרן זוית' תלוי במחלוקת ראשונים, אולם לצורך ההבנה נבאר כאן רק לפי פירושו של רש"י (רש"י, שבת ז ע"א ד"ה לא נצרכה): קרן זוית היא בית אחד משורת הבתים הסמוכים לרה"ר נבנה יותר פנימה והשאר קרקע פנויה לרה"ר.

הבדלים בהגדרה בין רה"ר ורה"י

לשם הצגת האפשרויות השונות, נתבונן תחילה בהגדרת כל רשות, ובמחלוקת בין רבנן לרבי יהודה בנושא זה. נפתח במחלוקת על מקרה של 'פסי ביראות' (עירובין כ ע"א). הגמרא מסבירה שחכמים תיקנו להעמיד עמודים סביב בורות מים הנמצאים ברה"ר כדי לאפשר לעולי רגלים לדלות מים מהבור, שהוא רה"י, אל שפת הבור, שהיא רה"ר. הסיבה שהעמודים הללו עוזרים היא שהם הופכים את סביבת הבור לרה"י, וכך אין הוצאה מרשות לרשות. נחלקו רבנן ורבי יהודה במקרה שהרכים עוברים במקום זה, האם יש בכך כדי להפקיע את רה"י או לא. לדעת רבי יהודה הרכים מפקיעים את הרשות, אולם לדעת רבנן, אפילו אם רבים יעברו שם, מקום זה עדיין יישאר רה"י.

במסכת שבת (ו ע"א) חולקים רבנן ורבי יהודה על שני בתים משני צידי רה"ר. לדעת רבי יהודה, מספיק להעמיד לחי משני הצדדים, ודבר זה ייחשב כרה"י, אולם חכמים חולקים עליו. לכאורה המחלוקת הפוכות, ואכן הגמרא עומדת על קושי זה:

קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה, קשיא דרבנן אדרבנן! - דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא: התם - דאיכא שתי מחיצות מעלייתא, הכא - ליכא שתי מחיצות מעלייתא. דרבנן אדרבנן [נמי] לא קשיא; הכא - איכא שם ארבע מחיצות, התם - ליכא שם ארבע מחיצות (עירובין כב ע"א).

הגמרא מתרצת שמספיק לרבי יהודה שיהיו שתי מחיצות מעלייתא כדי ליצור רה"י. לכן, במקרה של שני בתים, אפשר שתהיה רה"י על אף הילוך הרבים. לעומת זאת, במקרה של פסי ביראות, המחיצות אינן מספיק משמעותיות, והליכת הרבים תפקיע ממקום זה שם רה"י. רבנן, בניגוד לרבי יהודה, מתמקדים ב"שם ארבע מחיצות". כלומר, במקרה של פסי ביראות אכן ישנן ארבע מחיצות שנועדו ליצירת רה"י, ואילו במקרה של שני בתים, המחיצות נוצרו מדבר שהוא לא ייעודם המרכזי של המחיצות.

לאור מה שהסברנו לעיל, אפשר להבין שהמחלוקת בין רבי יהודה לרבנן תלויה בשאלה איך מגדירים את רה"י ורה"ר. לדעת רבי יהודה, צריכה להיות הבחנה

ברורה בין רה"י לרה"ר, ולכן במקרה של בקיעת רבים אין יכולת ליצור רה"י; או מחיצות משמעותיות,² ובמקרה זה אין בכך כדי לבטל את רה"י, על אף הילוך הרבים במקום. לדעת רבנן צריכה להיות רק הבחנה שיש כאן רה"י, ובמקום שיש הבחנה כזו היא יוצרת רשות על אף בקיעת רבים. רש"י (עירובין כב ע"ב ד"ה הכא איכא) מסביר בדעת רבנן ש"שם ארבע מחיצות" הוא ההיכר שלהם.³ לעומת זאת, רה"ר אינה מוגדרת על ידי מובחנות, אלא שימוש הרבים או הילוכם במקום. הוכחה לטענה זו אפשר למצוא במקומות רבים, כגון הדיון בקרן זוית שהובא לעיל, שם נראה בכירור שהשאלה המגדירה את רה"ר היא הילוך הרבים או נוחות השימוש במקום זה.

הוכחה נוספת לחיזוק סברה זו, אפשר להבין מתוך הברייתא המונה את ארבע הרשויות:

ואיזו היא רשות היחיד - חריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה, וכן גדר שהוא גבוה עשרה ורחב ארבעה [...] ואיזו היא רשות הרבים - סרטיא ופלטיא גדולה, ומבואות המפולשין (שבת ו ע"א).

הברייתא בוחרת להביא דוגמאות מפתיעות לרה"י, ובנוסף אינה מגדירה צורך במחיצות, צורך שלפי האמור לעיל הוא בסיסי בהגדרת רה"י. אמנם ההגדרות האלה אכן מאפיינות את רשות היחיד, אולם נראה שהברייתא מביאה דוגמאות שהעיקרון המנחה שלהן הוא הבחנת רשות היחיד מרשות הרבים. לכאורה הדוגמה הפשוטה לרה"י היא בית, אך בכך שהברייתא מביאה דווקא מקרים של גדר וחריץ, היא מדגישה את השוני שלהם מרשות הרבים הנמצאת סביבם.⁴ אפשר לומר שכל שאר המאפיינים של רה"י, כגון מחיצות או גודל מסוים, הם רק סימן לכך שיש כאן רשות נבדלת מרה"ר, וזה בעצם מה שיוצר את רה"י. לעומת זאת, הברייתא

² לפי רש"י (שבת ו ע"ב ד"ה לחי מכאן ולחי מכאן), רבי יהודה סובר שדאורייתא מספיק רק שתי מחיצות, ותוספת הלחיים היא רק להיכר ומדרבנן.

³ יש לציין כי המחלוקת בין רבנן לרבי יהודה מורכבת יותר מהצגתה כאן, ויש בה שיטות וביאורים שונים בין הראשונים. מכיוון שמאמר זה אינו עוסק במחלוקת הזו באופן ישיר, לא נאריך בשיטות השונות.

⁴ יש לציין שהגדרת "או"ח, שמה, ב) הבין ש"גדר" היא מקום המוקף מחיצות, אולם לדעת הריטב"א (שבת ו ע"א) מדובר בגדר ממש הנחשבת "כאילו הוא בית".

מביאה דוגמאות לרה"ר ממקומות שנעשה בהם שימוש או הילוך של רבים, כגון שווקים ודרכים.

לפי ההבנה שהצענו כעת, רה"י מאופיינת במובחנות שלה מרה"ר, ורה"ר מאופיינת בשימוש או הילוך רבים. כאן המקום להעיר על המורכבות שהגדרת הרשויות מייצרת. המורכבות נובעת מכך שההגדרות אינן סימטריות, כלומר ייתכן מקום המקיים את שתי ההגדרות גם יחד, כגון רשות מובחנת אך יש בה שימוש רבים; או לחלופין, מקום שלא מתקיימות בו אף אחת מההגדרות. מורכבות זו יוצרת רשות נוספת הנקראת כרמלית, שאיננה מוקפת מציצות וגם אין בה שימוש רבים. לאור הבנת היחסים בין רה"י לרה"ר, נציע מספר אפשרויות בתוך הגדרת רה"ר עצמה, ונתבונן בהשפעה שלהן דרך מחלוקת אביי ורבא.

שימוש הרבים – שיטת התוס'

משלב זה במאמר, ננסה להציע שמחלוקת רבא ואביי נעוצה בשאלה איך מגדירים את רה"ר. הצעה ראשונה במחלוקת היא הגדרת רה"ר על ידי נוחות השימוש לרבים. ראשית, הברייתא של ד' רשויות מביאה דוגמאות של מקומות שנמצאים בשימוש הרבים, כגון שווקים או דרכים להליכה מעיר לעיר. בנוסף, ראינו בסוגיה שלנו, וכן בסוגיה של קרן זוית, שהקריטריון להגדרת רה"ר הוא "ניחא תשמישתיה". אכן, הדיון בקרן זוית מציג מקרה של פינה ברחוב, שבליט ברירה הרבים משתמשים בה, אך מצב זה אינו נח ובני אדם מנסים להימנע ממנו.

הגמרא במקום זה מביאה דוגמאות נוספות לדברים שאינם כלולים ברה"ר ונחשבים כרמלית:

כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: בין העמודין נידון ככרמלית. מאי טעמא - אף על גב דדרסי בה רבים, כיון דלא מסתגי להו בהדיא - ככרמלית דמיא (שבת ז ע"א).

לכאורה קביעת הגמרא מפתיעה. דווקא "בין העמודים", מקום המסחר עצמו שלשמו הרבים מתכנסים, דווקא הוא אינו רה"ר אלא כרמלית. הגמרא בעצמה מדגישה שהרבים הולכים ומגיעים למקום זה, אולם כיוון שהעמודים שם אינם מסודרים בצורה ישרה, דבר זה גורם לחוסר נוחות בשימוש "דלא מסתגי להו בהדיא"⁵, ולכן מקום זה מופקע מרה"ר. נראה לפי הגמרא שהילוך או הימצאות הרבים במקום אינה מספיקה, אלא המאפיין העיקרי של רה"ר הוא נוחות השימוש של הרבים.

בסוגיה שלנו אומר אב"י שהחורים נוחים לשימוש, בניגוד לקרן זוית, ולכן הדין שלהם שונה. תוס' (שבת ז ע"ב ד"ה התם לא) על אתר מסבירים שיש דרגות שונות בנוחות שימוש:

התם לא ניחא תשמישתיה – וצדי רה"ר לרבנן לאו כרה"ר דמי אע"ג דניחא תשמישתיה טפי מקרן זוית דהא אפילו ר"א דפליג בצדי רה"ר מודה בקרן זוית כדפריש' לעיל אפ"ה לא הוי כחורי רה"ר דחורי רה"ר ניחא תשמישתיה טפי (תוס', שבת ז ע"ב, ד"ה התם לא).

לפי הסברם של תוס', קרן זוית אינה נוחה כלל, נוחים ממנה הם צידי רה"ר, שעליהם יש מחלוקת, ויותר נוחים מהם אלו החורים. נראה שתוס' מבין שהגדרת רה"ר נוגעת לנוחות שימוש הרבים.

חורי רה"ר

אפשר להציע בדרך תוס' שכל הסוגיה שייכת לנוחות שימוש, לא רק חורי רה"ר אלא גם חורי רה"ר. הבנה זו מתבארת בפירוש תוס' על הגמרא בהמשך המסכת, בדיון על הנחה על גבי כותל שהוא עצמו מחיצה של רה"ר. למסקנת הגמרא מותר להניח חפצים בראשו של הכותל. תוס' מסבירים שהסיבה לכך אינה משום חורי רה"ר:

---

5 ראה רש"י שם ד"ה לא מסתגי.

ומשום חורי רה"י ליכא לחיוביה כמו רמיא בחריצא דלעיל דלא ניחא תשמשתיה לבני רה"י כולי האי על הכותל (תוס'), שבת צט ע"ב ד"ה ומוקף לכרמלית).

נראה לפי פירושו של תוס', שכל הסיבה להכללת החורים ברה"י, היא בשל השימוש הנעשה בחורים הללו לבני רה"י. הסברה לכך יכולה לנבוע מתוך ההבנה שהשימוש של בני הרשות מעיד על כך שמקום זה הוא חלק מהרשות, ולכן אף החורים כלולים בה. עצם השימוש בחורים הוא זה שחושף שמלכתחילה הם שייכים לרשות עצמה. אפשרות הבנה אחרת היא שהשימוש בנספחים לרשות מלמד על הקשר שיש בינם לבין הרשות, ומאפשר לספח אותם אליה. בעצם מתגלים כאן יחסים של עיקר וטפל, אולם האפשרות לראות בנספחים טפלים לעיקר ולא מנותקים ממנו, מופיעה רק לאחר השימוש בהם. בהסתכלות ראשונית, הרשות היא רק מה שעומד בגדרים ההלכתיים של יצירת רשות, ושאר המקומות אינם שייכים אליה אלא מבחינה ויזואלית. כאשר האדם משתמש בחלקים הנספחים לרשות, הוא יוצר זיקה בין הנספחים לרשות עצמה, ומצרף אותם אליה ואל דיניה.

דוגמה נוספת לצורך בשימוש בחורים כדי לשייך אותם לרה"י, נמצאת בתוס' בהמשך הסוגיה (שבת ז ע"ב ד"ה והלכה ונחה בחור וגו'). תוס' מביאים מקרה של חור מפולש בין רה"י לרה"ר. להלכה הם פוסקים שבמקרה זה, החורים הם חלק מרה"י רק כאשר הם למעלה מעשרה טפחים, מכיוון שאם החור יהיה נמוך יותר, בני רה"י ימנעו משימוש בו, מחשש שבני רה"ר יקחו את מה שיש בחור. נראה שתוס' ממשיכים בשיטה לפיה החורים כלולים ברה"י רק במקרה שהם מתאימים ונוחים לשימוש. אפשר להבין שתוס' מסבירים את כל הסוגיה לאור נוחות השימוש. לדעת אביי, כל רשות, בין רה"י ובין רה"ר, מספחת אליה את החורים דווקא על ידי שימוש.

החזון איש (או"ח ב, יב ד"ה תוד"ה אלא) מסביר את דעתם של תוס', ומוסיף שני תנאים לסיפוח החורים לרשות: תנאי ראשון הוא שהשימוש בחורים נגרם בעקבות השימוש ברה"י. כלומר, רק במקרה שהשימוש בחורים מגיע כתוצאה מהשימוש

ברה"י, הם טפלים אל הרשות ומצטרפים אליה. תנאי שני הוא שהשימוש ברה"י צריך להיות השימוש העיקרי והחורים נלווים לרשות, ולא הרשות נלווית לחורים. מדברי החזון איש, נראה שסיפוח החורים נלמד מהלכות עיקר וטפל. השימוש בחורים שנגרם כתוצאה מהשימוש ברשות, ומתקיים כשימוש משני לשימוש ברשות עצמה, הופך את החורים לטפלים לרשות, וכך הופך אותם לחלק מהרשות. אם נבאר כך את תירוצו של אב"י, אפשר להבין שהמחלוקת היא בנוחות השימוש בחורי רה"ר. אפשר להציע שהמחלוקת ביניהם היא מציאותית, כלומר האם החורים אכן נוחים לשימוש. בנוסף אפשר להציע שהם חולקים מהי רמת השימוש המספיקה כדי להגדיר את החורים הללו כדבר נוח לשימוש.

שני ההסברים לעיל מניחים שגם רבא וגם אב"י סוברים שהאפשרות לשייך את החורים אל רה"ר, תלויה בנוחות השימוש בהם, מכיוון שנוחות השימוש זו הגדרה מהותית ברה"ר. אפשר להציע שהמחלוקת היא בדיוק על הנקודה הזו, האם נוחות השימוש זו הגדרה מהותית לרה"ר. אפשר להבין שלדעת רבא אכן רה"ר מוגדרת דווקא על ידי שימוש, לאור הלימוד שראינו מהברייתא והלימוד מקרן זוית. לעומתו, אב"י מגדיר את רה"ר על פי הגדרות אחרות, ורואה בנוחות שימוש תנאי מספיק אולם לא תנאי הכרחי. לפיכך, במקרה של מקום שאינו עומד בקריטריונים של נוחות שימוש, נוכל לשייך אותו לרשות גם לפי הגדרות אחרות.

הילוך רבים – שיטת הרשב"א

הצעה אחרת להבנת דעת רבא יכולה להתפרש לאור הבנה שונה בהגדרת רה"ר. בהמשך הסוגיה של קרן זוית הגמרא דנה במקרים של דברים המונחים ברה"ר, כגון לבנה, קוצים או צואה. הגמרא מבחינה בין לבנה גבוהה משלושה טפחים ולבנה נמוכה יותר. הסיבה להבדל בדין היא משום "דלא דרסי לה רבים" (שבת ז ע"א). לגבי קוצים וצואה, ישנה מחלוקת האם זו לא רה"ר דווקא אם הם גבוהים מ-ג' טפחים, או גם פחות מכך. נראה מהגמרא שרה"ר היא מקום שמיועד להילוך

הרכים. יותר מכך, במקרה של מקום שהיה רה"ר והונח בו דבר הסותר את הילוך הרכים, רה"ר מופקעת ממקום זה. נראה מכאן שלא רק שהילוך הרכים מאפשר להגדיר מקום כחלק מרה"ר, אלא ההילוך הוא תנאי הכרחי לרשות הזו, ובמקרה שההילוך מופקע, גם הרשות מופקעת.

הרשב"א על אתר מסביר שהגמרא מביאה דווקא מקרים מחפצים שאינם עומדים להסתלק. מכיוון שהחפצים הללו מונעים את הילוך הרכים, הם מפקיעים את רה"ר ממקום זה: "שאינ דין רשות הרכים אלא במקום המוכן לדריסת רבים" (חידושי הרשב"א, שבת ז ע"א ד"ה אביי ורבא). נראה בבירור מדעת הרשב"א שרה"ר מוגדרת דווקא במקום שהרכים יכולים להלך בו, זו הגדרה מהותית לרשות הרכים.

מקום נוסף שבו נראה שהילוך רכים היא הגדרה מרכזית ברה"ר, היא מהדוגמאות של הברייתא לרה"ר. הברייתא מביאה כדוגמא סרטיא – דרך בין עיר לעיר, פלטיא – שווקים, ומבואות המפולשים. מהתבוננות בדוגמאות עולה השאלה האם מדובר כאן בצורות שונות של רה"ר, או שהמאפיינים שיש לכל דוגמה צריכים להיות בכל רה"ר. בדומה לשאלה זו, יש לשאול האם הדוגמה השלישית של "מבואות מפולשים" היא דוגמה בפני עצמה, או ש"מפולשים" הוא מאפיין שצריך להיות בכל רה"ר.

במקרה של דרך מעיר לעיר, בוודאי שהיא מפולשת, פתוחה משני צדדיה. הרי כל עניינה של דרך היא האפשרות להגיע ממקום אחד לאחר. לעומת זאת, במקרה של שוק, נראה שאין צורך בשוק מפולש, מכיוון שהשוק עצמו הוא מוקד ההתרחשות, ואכן המאירי (בית הבחירה למאירי ו) הבין שאין צורך שהפלטיא תהיה מפולשת. לעומתו, הר"ן מביא בשם הרא"ה שהפלטיא צריכה גם כן להיות מפולשת.

לכאורה סברת הרא"ה אינה מובנת, למה דבר מפולש הוא מאפיין כל כך מהותי ברה"ר? אפשר להציע שהסברה נשענת על ההבנה מה תפקידה של רה"ר. לפי הרא"ה, תפקידה של רה"ר אינו הרשות עצמה, אלא השימוש כדרך, כמקום המביא את האדם או הרכים אל יעד מסוים. בניגוד לרה"י – בית שהוא בוודאי היעד של האדם, מקום בעל ערך עצמי – רה"ר אינה המטרה אלא מובילה אליה. לרה"ר אין

ערך בפני עצמה ולכן היא חייבת להיות מאופיינת ביכולת שלה להוביל את האדם למקום אחר. דבר זה ברור מסרטיא, שהיא דרך בין עיר לעיר, אולם הרא"ה מחדד שגם השוק צריך לאפשר מעבר ממקום למקום כדי שיהיה רה"ר.

באמצעות הבנה זו אפשר להסביר קושי שעולה בהגדרות הרשויות בשוק. לפי הגמרא, השוק עצמו הוא רה"ר אולם צידי השוק, מקום המסחר, מוגדרים ככרמלית. בין העמודים והאצטבה שעליה מניחים הסוחרים את סחורותיהם, אינם חלק מרה"ר. לכאורה מקום זה הוא היעד של הרבים, לשם כך הרבים מגיעים לשוק – לקנות ולסחור. מה הסברה לקביעת הגמרא? הרי המקום שמבטא בצורה החזקה ביותר את השוק הוא דווקא מקום המסחר, אולם מהגמרא עולה שמקומת אלה אינם חלק מרה"ר. אפשר להבין שבאמת רה"ר היא אינה יעד אלא דווקא מקומות שמובילים אל היעד, הדרך אליו. לפי זה אפשר להבין שההגדרה המרכזית של רה"ר אינה בשימוש הרבים, אלא האפשרות להלך. הילוך מבטא שהמקום שבו האדם נמצא הוא הדרך, האמצעי, ולא המטרה.

ישנה קושיה על הסברה שרה"ר מוגדרת על פי הילוך הרבים. קושיה זו נובעת מדברי עולא בהמשך המסכת:⁶ עולא מסביר שעמוד בגובה ט' טפחים הנמצא ברה"ר הוא חלק מרה"ר. לכאורה, לפי המקרים שהבאנו לעיל, כל דבר שהוא למעלה מגובה ג' טפחים מפריע להילוך הרבים, ולכן אינו חלק מרה"ר.

התשובה לכך טמונה בסברתו של עולא. עולא מסביר שהעמוד משמש את הרבים כדי לכתף עליו. כלומר, אנשים ההולכים עם משא ברה"ר היו עוצרים ליד העמוד כדי להניח לרגע את המשא מעל כתפם, ולהחזיר אותו בצורה נוחה יותר. לפי הסבר זה, אפשר להבין שהעמוד אינו סותר את הילוך הרבים אלא להיפך, הוא מסייע להילוך זה להתבצע. דווקא מפני שהעמוד מסייע להילוך הוא שייך לרה"ר. לפי הבנה זו ברורה פסיקתו של עולא שהעמוד הוא חלק מרה"ר.

---

6 שבת ח' ע"א.

כדי לחדד את ההבדל בין שיטת הרשב"א לשיטת התוס' שהצגנו לעיל, נציין את דעת התוס' ביחס לשווקים לא מפולשים ולמקום בין העמודים בשוק: נראה שאין שום סיבה על פי התוס' להזדקק לשוק מפולש, מכיוון שאבן הבוחן לרה"ר היא נוחות השימוש, דבר אשר אינו תלוי ב"מפולש". בנוסף, הסיבה להפקיע את גדר רה"ר מבין העמודים שונה ממניעת ההילוך – דווקא נוחות השימוש שם אינה מספיק טובה. כלומר, ישנם מקומות שמצד אחד יש בהם נוחות שימוש לרכים, אולם מצד שני השימוש בהם הוא לדברים שאינם הילוך אלא צרכים אחרים, ובמקרים כאלה אפשר להבחין בנפקא מינות לחילוק בין תוס' לרשב"א.

לפי ההבנה הזו בהגדרת רה"ר, אפשר להסביר את דעת רבא בצורה נוספת. רבא סובר שהמגדיר העיקרי של רה"ר הוא ההילוך של הרבים בה, ולכן חורים שאינם מסייעים להילוך אינם יכולים להשתייך לרשות הזו. יותר מכך, חורים במהותם הם חללים שאנשים מגיעים אליהם ונעצרים לידם, מאחסנים שם דברים או לוקחים משם חפצים. דבר זה לא רק שאינו מסייע להילוך, אלא סותר אותו ומפריע לו.

רשות מופקרת – הרמב"ם

הצעה אחרונה שננסה להציע מצויה בהבנתו של רבי אברהם בן הרמב"ם את אביו. הבבלי מקשה על הברייתא של ד' רשויות מברייתא אחרת, שבה כתוב שגם המדבר הוא רה"ר:

ולחשוב נמי מדבר, דהא תניא: איזו היא רשות הרבים - סרטיא ופלטיא גדולה, ומבואות המפולשין, והמדבר! - אמר אביי: לא קשיא, כאן - בזמן שישיראל שרויין במדבר, כאן - בזמן הזה (שבת ו ע"ב).

מפשט הגמרא, וכך הבינו רוב הראשונים, המדבר היה רה"ר בזמן שבני ישראל היו מצויים בו, אולם בזמן הזה המדבר אינו רה"ר. הירושלמי, לעומת הבבלי, מונה את המדבר בברייתא של ד' רשויות כדוגמה לרה"ר (ירושלמי, שבת א, א), וכך נראה שהוא פוסק להלכה.

הרמב"ם פוסק להלכה (שבת יד, א), בעקבות הירושלמי, שמדבר הוא רה"ר. לעומת זאת, הרמב"ם פוסק שעיר שדלתותיה ננעלות היא רה"י. פסיקת הרמב"ם מעוררת תמיהה, הרי לכאורה עיר שמצויים בה רבים משייכת באופן פשוט לרה"ר, ולעומתה מדבר שאין בו בני אדם אינו שייך לרה"ר אלא לכרמלית. בנוסף, פסיקת הרמב"ם חולקת לכאורה על תירוצו של אביי בבבלי.

רבי אברהם בן הרמב"ם מציע הסבר אחר בדעת הרמב"ם:

בזמן הזה שאין ישראל דרין בו אלא כל מי שירצה מהלך ועובר בתוכו בלבד הוא רשות הרבים (ברכת אברהם, הלכות שבת יד, א).

לדעתו, צריך לקרוא את דעת אביי באופן הפוך מההבנה שהצענו לעיל. אביי לא התכוון שכאשר בני ישראל היו במדבר המדבר היה רה"ר אלא להיפך. כאשר ישראל היו במדבר, הם מנעו את הליכת הרבים ושימושם במדבר, ודווקא כאשר אין אף אדם במדבר וכל אחד יכול להלך בו כרצונו, דווקא אז הוא רה"ר.

נראה שלפי דעה זו רה"ר אינה רשות שמוגדרת על פי שימוש או הילוך הרבים, אלא לפי היכולת של הרבים להשתמש במקום זה. רה"ר היא דווקא מקום המופקר לרבים, שכל אדם יכול להשתמש בו. לפי הבנה זו, מובן למה עיר שדלתותיה ננעלות תהיה רה"ר, אף על פי שהיא מלאה באנשים, שהרי בני העיר חוסמים את שימוש העולם בעיר עצמה. וכן בכיוון ההפוך, מדבר הוא הדוגמה המובהקת לרה"ר, משום שהוא המקום המבטא את ההפקר בצורה החזקה ביותר.

לפי ההבנה הזו דעת רבא מובנת. חורים הם פרטיים במהותם, ואינם מופקרים לרבים. חור הוא מקום המיועד להצנעה של חפצים, ההיפך מההגדרה של הרמב"ם למקום המופקר לכל העולם. חור מיוחד לשימוש של מספר אנשים מצומצם, ואילו רה"ר צריכה להיות לעולם פתוחה ומיודעת לכולם. הסבר נוסף שאפשר להציע הוא שאם הרבים נמנעים משימוש במקום הזה מכיוון שהם לא רוצים שיגנבו להם את החפצים, ניתן ללמוד על מגבלה שמוטלת כביכול על החורים ואינה מאפשרת את שימוש הרבים. אם נבין כך, חורי רה"ר הם בדיוק כמו עיר שנועלים את שעריה, מכיוון שהיא אינה מופקרת לשימוש הרבים באופן תמידי. אמנם מדובר כאן

במגבלה שאינה פיזית, אך לעניות דעתי גם הגבלות תודעתיות מבטאות את הפקר המקום, וכך את הגדרתו כרשות זו או אחרת.

כהסבר שלישי ניתן להציע שעניינה של רה"ר הוא ההפקר שלה, היכולת של כל אדם להשתמש במקום זה. כאשר אדם משתמש בחורים כדי להצניע דברים, הוא בעצם סותר את מהות רה"ר, מכיוון שעצם השימוש בחור מונע מאחרים להשתמש בו. לפי הבנה זו אפשר להבין שחורי רה"ר היו חלק מהרשות, אך מהותית הם מיועדים לשימוש שיפקיע את ההפקר של מקום זה, ולכן הם אינם כלולים ברשות.

סיכום

בראשית דברנו פתחנו במקרה קצה ביחס בין רה"ר לרה"ר, מקרה של חורים. נחלקו אביי ורבא האם אפשר לספח את חורי רה"ר או לא, כשעל חורי רה"ר אין מחלוקת שאפשר לספח אותם. הצענו שלוש אפשרויות להבנת המחלוקת:

1. רה"ר מוגדרת לפי השימוש של הרבים, ולכן החורים שאינם נוחים לשימוש לא יהיו חלק מהרשות.
2. רה"ר היא מקום הילוך הרבים, החורים אינם מסייעים להילוך אלא סותרים אותו ולכן הם אינם שייכים לרשות.
3. רה"ר מוגדרת על ידי ההפקר שלה לעולם, ואילו החורים מיועדים לשימוש פרטי וסותרים את ההפקר הזה, ולכן הם אינם שייכים לרשות.

בסוף הדברים, אבקש לגעת מעט בנפשנו פנימה, במקום שבו אנו נמצאים, בבית המדרש. בית המדרש, מקום הלימוד, לעיתים רבות נראה כרשות הרבים, רשות שבה הכל רשאים להיכנס, לתת ולקחת. רשות הפתוחה ומיועדת ללימוד והתבוננות משותפים, כל הרוצה ליטול יבוא ויטול. מצד שני, בית המדרש מובדל ומקודש, ישנו גבול ותיחום המקדש את הנמצא בפנים. הוא משמש כבית לתלמידי חכמים ולמבקש להתמסר אליו, בית של אינטימיות והתייחדות. בית שהוא הוא

היעד, הוא המטרה שאליה אנו רצים. זה אינו מקום מעבר המוביל למקום אחר, אלא יש הופעה של דבר בעל ערך עצמי, שאותו אנו מבקשים ואליו אנו כמהים. בתפילה, כי שתי התנועות הללו יאירו בנו לימוד חדש ומפגש חדש בבית המדרש.